

ВІЙНА У ЦИФРОВОМУ ВИМІРІ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

**Аналітичний звіт
за травень 2023 р.**

ГО «Платформа прав людини»

КИЇВ, 2023

З початку широкомасштабного вторгнення, яке відбулось 24 лютого 2022 року, ГО «Платформа прав людини» (далі - ППЛ) збирає та аналізує інформацію про потенційні порушення цифрових прав людини, бо запекла боротьба розпочалась в цей день не тільки в українських містах та селах, а й в кіберпросторі.

За рік повномасштабної війни ППЛ представила одинадцять звітів, які охопили період з 24 лютого 2022 року по 30 квітня 2023 року та представлені на сайті ГО «Платформа прав людини».¹

В травні 2023 року ППЛ продовжує збирати і аналізувати через призму прав людини факти про події у кіберпросторі під час війни, бо ворог продовжує вести боротьбу застосовуючи кібератаки, фішингові атаки, поширення дезінформації, використовуючи різні шахрайські схеми для введення українців в оману. Окрім ворожих атак, ППЛ продовжує досліджувати судову практику щодо притягнення до відповідальності за поширення забороненої інформації та виявляти потенційні порушення цифрових прав. Також, ми продовжуємо фокусувати увагу на діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в контексті прийняття нормативно-правових актів, які стосуються цифрових прав та сфері доступу до публічної інформації.

Прагнучи виявити та проаналізувати інформацію, яка стосується дотримання прав людини в інтернеті під час війни, ППЛ продовжує збір, узагальнення і аналіз даних про події, що мають вплив на цифрові права людини та привернення до них уваги з боку державних органів та громадськості, напрацювання можливих рішень для вирішення проблем, що з'явилися у цифровому вимірі.

---

¹ <https://www.ppl.org.ua/monitoring/monitoring-cifrovix-prav>

ЗМІСТ

<u>КЛЮЧОВІ ПІДСУМКИ</u>	3
<u>КІБЕР (ХАКЕРСЬКІ) АТАКИ</u>	5
<u>ФІШИНГ АТАКИ</u>	6
<u>ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ</u>	7
<u>ШАХРАЙСТВО В МЕРЕЖІ</u>	15
<u>БЛОКУВАННЯ ВЕБ-РЕСУРСІВ</u>	17
<u>СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ</u>	19
<u>ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ</u>	32

КЛЮЧОВІ ПІДСУМКИ

Під час моніторингу подій, що відбувались у сфері цифрових прав в травні 2023 року, було виявлено наступні проблеми:

- 1) 24 350 197 кібератак, які було здійснено на державний сектор та про які повідомила Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (далі - Держспецзв'язку) у відповідь на запит ГО «Платформа прав людини» (далі - ППЛ). У відкритих джерелах було зафіксовано повідомлення про кібератаки на онлайн-сервіс бронювання місця для перетину кордону вантажівками "eЧерга" та на сайти 24 каналу, херсонського онлайн-видання МОСТ та сайт видання "Вечірній Київ".
- 2) За інформацією, наданою Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації, в травні 2023 року було зафіксовано 1 765 фішинг атак на державний сектор.
- 3) Ворог активно розповсюджував в різних джерелах дезінформацію. Під час даного дослідження ці повідомлення було узагальнено за темами та кількістю. Загалом, було виявлено 180 дезінформаційних повідомлень на наступні 19 тем:
  - дискредитація Президента України Володимира Зеленського або української влади;
  - дезінформаційні повідомлення, в яких Україна зображалась як "недодержава", якою керує Захід, а росія воює не з Україною, а з Заходом;
  - постачання зброї Україні іноземними партнерами;
  - контрнаступ українських військ;
  - дискредитація ЗСУ;
  - дезінформаційні повідомлення, в яких Україна зображалась як країна, в якій процвітає нацизм;
  - посилення мобілізації в Україні;
  - українські біженці;
  - українська влада обмінює землі на військову допомогу;
  - в Україні воюють іноземні найманці;
  - економіка Заходу «руйнується» внаслідок антиросійських санкцій;
  - біолабораторії на території України;
  - Україна не зможе повернути Крим;
  - розкрадання української владою грошей міжнародних партнерів;
  - Європа викрадає українських дітей;
  - США вороже налаштовані щодо членства України в НАТО;
  - відновлення графіків вимкнення електроенергії в Україні;

- в Україні збирають зразки ДНК бійців ЗСУ для створення біологічної зброї;
  - погроза ядерного удару по Києву.
- 4) У звітному періоді хакери використовували різні шахрайські схеми для викрадення інформації або коштів. Зокрема, у травні було зафіксовано 23 повідомлення про шахрайство в мережі інтернет. Щоб ошукати українців, злочинці продовжували використовувати схеми щодо надання допомоги від різних благодійних організацій, продаж неіснуючих товарів, збір допомоги на допомогу ЗСУ та лікування.
- 5) Здійснювались та продовжували діяти позасудові блокування веб-ресурсів або інформації на веб-ресурсах, зокрема:
- Станом на 31 травня 2023 року згідно розпоряджень НЦУ було заблоковано 11566 доменів (з них 249 доменів було заблоковано у травні 2023 року) та 643 автономних систем, які містять більше ніж 120 млн. IP адрес, зареєстрованих на території росії;
  - 2 березня 2023 року в Україні запрацював механізм блокування фішингових сайтів на рівні інтернет-провайдерів. Згідно з розпорядженням НЦУ №67/850 «Про впровадження системи фільтрації фішингових доменів».² Станом на 31 травня 2023 року перелік фільтрації фішингових доменів включає 6288 сайтів.
- 6) Під час моніторингу судової практики було виявлено 102 вироків в кримінальних справах, які безпосередньо стосуються питань свободи вираження поглядів. У 42 з них є факти, що свідчать про можливе порушення цифрових прав:
- В 4 ухвалених вироків не визначено інформацію, поширення якої стало підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності, що не дає можливості оцінити зміст поширеної інформації та пропорційність застосування до особи заходів або санкцій;
  - 31 вироків, в якому не міститься інших способів аналізу поширеної інформації судом, крім посилань на висновки експертів-лінгвістів. В таких рішеннях вбачається ризик того, що судова практика є, насправді, повним відтворенням позиції і практикою відповідних судових експертів;
  - 7 вироків, в яких поєднується, як відсутність інформації, поширення якої стало підставою для притягнення до кримінальної відповідальності так і відсутність власної оцінки судом її змісту з виключно посиланнями на висновки експертів-лінгвістів.
- 7) Було виявлено проблему в кваліфікації однотипних дій та відповідно, застосування різних видів покарання до осіб, які здійснювали

² <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2580&language=uk>

поширення інформації в одних і тих самих соцмережах, в той самий спосіб та схожого змісту.

- 8) Було проаналізовано 276 запити на отримання публічної інформації, які були направлено за допомогою веб ресурсу “Доступ до правди”.³ Серед 45 відмов у наданні публічної інформації у 14 є ознаки неправомірності.

Детальніше із зібраною та систематизованою під час моніторингу інформацією можна ознайомитись нижче.

КІБЕР (ХАКЕРСЬКІ) АТАКИ

За інформацією, яку Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації надала ППЛ у відповідь на запит, кількість кібератак, що були здійснені російськими кіберзловмисниками у травні 2023 року становить - 24 350 197. Всі кібератаки, про які повідомила Держспецзв'язку було здійснено на державний сектор, оскільки служба фіксує та здійснює протидію кібератакам через систему захищеного доступу державних органів до мережі інтернет.

Під час своїх атак ворог використовував наступні способи втручання у мережі (перелік категорій кіберінцидентів відповідно до методів здійснення розроблений Урядовою командою реагування на комп'ютерні надзвичайні події України, яка функціонує в складі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України - CERT-UA):⁴

- 1) Сканування (збір інформації про системи або мережі) - 23 910 789 атак;
- 2) Шкідливе підключення (спроби з'єднання від/до IP/URL - адреси, пов'язаної з відомим ШПЗ, наприклад С2С або ресурсом розповсюдження компонентів, пов'язаних із активністю певної бот-мережі) - 272 383 спроб;
- 3) Спроби експлуатації вразливості (спроби вторгнення з використанням вразливості у системі, компонентів чи мережі) - 159 714 випадків;
- 4) Спроби авторизації або входу в систему (спроба входу до служб або механізмів доступу, невдала спроба підбору автентифікаційних даних чи використання раніше скомпроментованих вже не актуальних даних) - 5 273 випадків;
- 5) Спам (надсилання небажаних повідомлень або великої кількості повідомлень) - 1636 випадків.
- 6) Атаки на відмови в обслуговуванні Dos/Doss (вплив на нормальне функціонування системи чи сервісу, що досягається направленням з

³ <https://dostup.pravda.com.ua>

⁴ <https://cert.gov.ua/recommendation/16904>

одного чи багатьох джерел до цільового ресурсу запитів для перенасичення пропускну здатності чи системних ресурсів) - 402 атак;

У відкритих джерелах було зафіксовано повідомлення про кібератаки на онлайн-сервіс бронювання місця для перетину кордону вантажівками "єЧерга"⁵ та на сайти 24 каналу,⁶ херсонського онлайн-видання МОСТ⁷ та сайт видання "Вечірній Київ".⁸

ФІШИНГ АТАКИ

За інформацією, наданою Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації, в травні 2023 року було зафіксовано 1 765 фішинг атак на державний сектор.

Варто зазначити, що перелік категорій кіберінцидентів⁹ відносить фішинг до методів збору інформації зловмисниками, який відбувається за допомогою методів соціальної інженерії, спрямованої на збір даних, яка може містити посилання на фішингові сайти.

Фішингові атаки здійснюють зловмисники, які маскуються під надійні джерела, щоб отримати легкий доступ до будь-якого типу даних. Існують різні типи фішингу та найпоширенішими є фішинг в електронних листах. Зловмисники в електронному листі надсилають шкідливі гіперпосилання або вкладення, після відкриття яких, запускається шкідлива програма, яка надає доступ до даних або, навіть, може паралізувати цілі ІТ-системи. Зазвичай, такі посилання та вкладення видають за безпечні, на перший погляд, файли як резюме або банківська виписка, тощо.¹⁰

Фішинг залишається улюбленою тактикою російських хакерів. Їхні фішингові кампанії добре сплановані та мають масовий характер. Цей вид атак загрожує не тільки працівникам цільових організацій (держслужбовцям, працівникам підприємств критичної інфраструктури), а й кожному громадянину. За допомогою фішингу російські спецслужби намагаються зібрати про українців усю можливу інформацію, в їхньому фокусі – персональні дані. За останні п'ять місяців Департамент кіберполіції НПУ отримав понад 15 тисяч звернень від громадян, які постраждали від фішингових атак.¹¹

⁵ <https://imi.org.ua/news/rosiyany-atakuyut-ukrayinskyj-onlajn-servis-vecherga-minrozvytku-gromad-i52631>

⁶ <https://imi.org.ua/news/sajt-24-kanalu-atakuvaly-rosiyany-i52758>

⁷ <https://imi.org.ua/news/nevidomi-drugu-dobu-atakuyut-sajt-hersonskogo-vydannya-most-i52965>

⁸ <https://imi.org.ua/news/rosiyany-atakuvaly-sajt-vechirnogo-kyyeva-i53157>

⁹ <https://cert.gov.ua/recommendation/16904>

¹⁰ <https://www.microsoft.com/uk-ua/security/business/security-101/what-is-phishing>

¹¹ <https://zmina.info/news/vid-pochatku-roku-kiberpolicziya-otrymala-bilsh-yak-15-tysyach-zvernen-shhodo-fishyngovyh-atak/>

ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

У травні 2023 року дезінформаційна кампанія, яку росія веде проти України протягом багатьох років, не вщухала. Російська пропагандистська машина продовжувала розповсюджувати неправдиву інформацію, щоб зневірити українців у перемозі, підірвати довіру українського суспільства до влади та дискредитувати діяльність вищого військово-політичного керівництва України в умовах війни. Для поширення дезінформації в мережі інтернет, ворог використовує велику кількість людей, які здійснюють її розповсюдження, і у звітний період Службою безпеки України було ліквідовано мережу ботоферм з аудиторією майже 200 тисяч користувачів, які поширювали дезінформацію для розхитування суспільно-політичної ситуації в Україні.¹²

Загалом, у звітний період було виявлено та узагальнено 180 дезінформаційних тез, які ворог поширював в мережі інтернет. Узагальнення було зроблено за тематичним та кількісним принципом і загалом їх було об'єднано в 19 тем:

1. Тема, яку ворог найбільше використовував для створення дезінформаційних повідомлень стосувалась дискредитації Президента України Володимира Зеленського або української влади. Загалом, було виявлено 32 таких повідомлення:
  - анонімні телеграм-канали, що поширюють проросійську риторичку, повідомляли, що Володимир Зеленський продав Україну, уклавши угоду з американською компанією BlackRock. У повідомленнях йшлося, що відтепер ця компанія нібито володіє найбільшими підприємствами України, які було націоналізовано в українських олігархів;¹³
  - у мережі розповсюджували мультсеріал «Ukraine Inc.» про Володимира Зеленського, який випустила нібито французька анімаційна студія. Мультфільм показував буденне життя українців, яких Зеленський відправляє у «м'ясорубку»;¹⁴
  - редактор відділу громадської думки Politico Еуропе Джеймі Деттмер писав, що Зеленський та його команда захоплюють надто багато влади. Зусилля уряду щодо придушення опозиції, використання контролю над телемарафоном, і постійне відкидання критики як «проросійської» одержують набагато більше опору;¹⁵

¹²<https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-likvidovala-merezhu-botoferm-iz-audytoriei-iz-maizhe-200-tysiach-korystuvachiv-pratsiuvaly-na-rozkhytuva-nia-obstanovky-v-ukraini>

¹³ <https://disinfo.detector.media/post/zelenskyi-prodav-ukrainu-zakhidnomu-fondu>

¹⁴ <https://disinfo.detector.media/post/frantsuzka-studiia-vypustyla-multserial-pro-zelenskoho-iakvi-namahaietsia-vtekty-z-hroshyma-partneriv>

¹⁵ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5146>

- у постійному представництві рф при ЮНЕСКО заявляли, що рішення засуджують здійснену київським режимом атаку БПЛА на резиденцію президента рф та звертали увагу, що цей теракт був здійснений на території об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО “московський кремль і червона площа”.¹⁶
2. На другому місці по кількості розповсюджених фейків були дезінформаційні повідомлення, в яких Україна зображалась як “недодержава”, якою керує Захід, а росія воює не з Україною, а з Заходом. Загалом було виявлено 31 повідомлення подібного змісту:
- в мережі поширювали повідомлення секретаря радбезу рф м.патрушева, який заявляв, що збереження України в плани США не входить, що Україна потрібна американцям лише через природні ресурси, причому країна потрібна їм без традиційного населення. Саме тому війна Заходу з росією йде до останнього українця;¹⁷
  - змі рф із посиланням на пресекретарку мзс рф м.захарову повідомляли, що зараз рф протистоїть натовсько-українському військово-промислому конгломерату, в якому Україна виконує функції інструменту збройної боротьби, а Захід грає роль штабу та тилу;¹⁸
  - кремлівські пропагандистські медіа поширювали інформацію про те, що українські союзники нібито впевнені у провалі контрнаступу. Агітпроп посилався на слова колишнього командувача силами НАТО в Європі Бена Годжеса, який буцімто сказав, що західні країни насправді усвідомлюють катастрофічне становище України на фронті. Тому вони не сумніваються, що рано чи пізно ЗСУ програють;¹⁹
  - проросійські користувачі соцмереж у фейсбуку і твіттері поширювали скріншот нібито з офіційного твіттер-акаунту Міністерства оборони України. У твіті, який буцімто опублікували 22 грудня 2018 року, до президентських виборів в Україні, Міноборони начебто називало Володимира Зеленського «голим клоуном» та «американською маріонеткою» і закликало не голосувати за нього, адже він знищить країну за допомогою НАТО;²⁰
  - пропагандистські медіа та анонімні телеграм-канали поширювали інформацію про те, що радник Офісу президента Михайло Подоляк шантажує Захід. В ефірі телеканалу «Рада» він буцімто попередив

¹⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5183>

¹⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5178>

¹⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5178>

¹⁹ <https://disinfo.detector.media/post/viiskovi-eksperty-nato-vpevneni-u-provali-kontrnastupu-ukrainskykh-viiskovykh>

²⁰ <https://disinfo.detector.media/post/v-ofitsiinomu-tvitter-akaunti-minoborony-ukrainy-pysaly-shcho-zelenskyi-holyi-kloun>

західних партнерів, що в разі припинення постачання зброї в Україну Європу очікують численні теракти та масштабна війна.²¹

3. Третє місце по активності поширення здобули повідомлення, які стосувались постачання зброї Україні іноземними партнерами. Загалом, під час моніторингу було виявлено 23 повідомлення на цю тему, серед яких були наступні:

- коментуючи повідомлення про передачу Україні ракетних систем Storm Shadow, в мзс рф заявляли, що вони розцінюють це рішення як вкрай ворожий крок Лондона та рф залишає за собою право на вжиття заходів для нейтралізації загроз, які можуть виникнути внаслідок застосування Україною британських ракет. Вся відповідальність за наслідки деструктивної активності Лондона повністю лежить на авторах та виконавцях цього безрозсудного кроку;²²
- в соціальних мережах поширили інформацію про те, що Греція виступила проти постачання зброї українській армії. У повідомленнях йшлося, що 7 травня в Афінах пройшли офіційні протести проти війни в Україні, зокрема, й проти постачання зброї українській армії;²³
- офіційна представниця мзс рф м.захарова заявляла, що росія закликає Секретаріат ООН відкрито засудити наміри Великої Британії поставити боєприпаси зі збідненим ураном в Україну;²⁴
- у мережі поширювали коментар експілоата повітряних сил США Джона Венейбла виданню Business Insider, в якому він заявляв, що американські винищувачі F-16 не витримають ударів російських систем ППО;²⁵
- американське видання The National Interest засудило передачу ППО Patriot США та повідомляло, що захист України від повітряного нападу також перешкоджає переговорам, створюючи хибне враження, що повітряну загрозу можна пом'якшувати нескінченно. Чим довше затягується переговорний процес, тим більше українців гине і тим більше шкоди завдається інфраструктурі України в довгостроковій перспективі.²⁶

4. На четвертому місці були повідомлення про контрнаступ українських військ. Загалом під час моніторингу було виявлено 21 повідомлення на цю тему, і серед них наступні:

---

²¹ <https://disinfo.detector.media/post/ukraina-shantazhuie-zakhidnykh-partneriv-teraktamy-iakshcho-vony-prypyniat-postachaty-zbroiu>

²² <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5317>

²³ <https://disinfo.detector.media/post/hretsia-vystupyla-proty-postachannia-zbroi-zsu>

²⁴ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5183>

²⁵ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5184>

²⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5295>

- американський публіцист Джексон Хінкл у Twitter писав, що Бахмут упав, на черзі Часів Яр, що командувач Залужний у важкому стані, а весняний наступ не розпочато. Україна втратила приголомшливу кількість чоловіків;²⁷
- змі рф із посиланням на неназваних військових чиновників, з якими спілкувалося видання The Times, заявляли, що Україна не готова до «великого наступу», але у неї немає вибору. Київська влада все більше опиняється загнаною в кут, мовляв, в українців залишилося набагато менше простору для маневру, і росіяни це знають;²⁸
- експерт голови Пентагону Дуглас Макгрегор в інтерв'ю YouTube-каналу Judging Freedom заявляв, що Україна втратила 90% західної зброї і техніки. У них немає протиповітряної оборони. Вони не можуть зупинити російські ракети, росіяни ж бачать усі їхні дії. Тому Україна не скоро буде готова до контрнаступу;²⁹
- проросійські Tg-канали з посиланням на видання Military Watch написали, що росія стрімко знищує найціннішу зброю України. Останні російські обстріли могли серйозно підірвати перспективи успішного контрнаступу ЗСУ;³⁰
- американський правозахисник Аджаму Барака на своїй сторінці у Twitter написав, що корпоративні медіа США висвітлюють український конфлікт не лише оманливо, а й аморально. Війна в Україні майже закінчилася, за винятком останнього відчайдушного кроку України, спрямованого на проведення контрнаступу, який не буде успішним.³¹

5. Дискредитація ЗСУ також була актуальною темою для створення ворожих фейків. У звітному періоді було виявлено 19 повідомлень, в яких передбачалась поразка української армії, нездатність протистояти російським військам та поширювалась інформація про кількість загиблих українських військових. Прикладом таких повідомлень є наступні:

- експерт міністра оборони США Дуглас Макгрегор в інтерв'ю YouTube-каналу London Real заявляв, що українська сторона втратила мінімум 300 тисяч убитими, що українська сторона не переймається пораненнями своїх бійців, тому багато солдатів помирають від ран на полі бою;³²

---

²⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5433>

²⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5145>

²⁹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5146>

³⁰ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5167>

³¹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5179>

³² <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5184>

- повідомлення про те, що британці передбачають розгром української армії та НАТО російськими танками «Армата», поширювали в російських пропагандистських медіа та російському сегменті фейсбуку;³³
  - інформація щодо того, що британський аналітик Майкл Кларк порадив ЗСУ пропускати російські ракетні удари, щоб економити запаси ППО поширювали в російських пропагандистських медіа. Агітпроп писав, що Кларк також закликав військове керівництво України не використовувати американські зенітні комплекси проти недорогих дронів;³⁴
  - кремлівські пропагандистські медіа та анонімні телеграм-канали поширювали інформацію про те, що російські військові ліквідували українських командувачів;³⁵
  - цитуючи заяву заступника секретаря радбезу рф о.гребенкіна, російські медіа повідомляли, що вживання наркотиків вважається нормою серед солдатів української армії, яких Захід жене на забій, а проведення «сво» допомогло перекрити канали постачання наркотиків з України;³⁶
  - ворожі TG-канали писали, що видання The Guardian опублікувало статтю, в якій поранені та контужені військові ЗСУ скаржаться, що відчувають посттравматичний синдром і при цьому абсолютно нікому не потрібні в Україні.³⁷
6. Російська пропагандистська машина не припиняла створювати та поширювати дезінформаційні повідомлення, в яких Україна зображалась як країна, в якій процвітає нацизм. 14 повідомлень подібного змісту було зафіксовано у звітний період:
- меседж, що київський режим має на меті зібрати навколо себе нацистську еліту, а єдиним способом боротьби з ним є знищення всіх військових і техніки, яку використають у контрнаступі, пропагандисти поширювали в соціальних мережах;³⁸
  - інформацію про те, що в Полтаві напередодні Великодня продавали тематичні набори (аксесуари для крашанок) із символікою нацистів та полку «Азов», поширювали в телеграм-каналах, які транслюють прокремлівську риторику;³⁹
  - пропагандисти поширювали повідомлення про те, що нацисти спалили людей живцем в Одесі у 2014 році;⁴⁰

³³ <https://disinfo.detector.media/post/brytantsi-peredbachaiut-shcho-ukrainsku-armiiu-ta-nato-bude-rozghromleno-rosiiskymy-tankamy-armata>

³⁴ <https://disinfo.detector.media/post/brytanskiy-analytik-poradyv-zsu-propuskaty-rosiiski-raketni-udary-shchob-ekonomyty-zapasy-ppo>

³⁵ <https://disinfo.detector.media/post/rosiia-likvidovala-ukrainskykh-komanduvachiv>

³⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5294>

³⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5252>

³⁸ <https://disinfo.detector.media/post/neonatsystyky-kyivskiy-rezhym-musyt-buty-znyshcheny>

³⁹ <https://disinfo.detector.media/post/u-poltavi-prodavaly-velykodni-nabory-iz-symvolikoju-natsystiv-ta-polku-azov>

⁴⁰ <https://disinfo.detector.media/post/natsysty-spalyly-liudei-zhyvtsem-v-odesi-u-2014-rotsi>

- в анонімних телеграм-каналах, де поширюють проросійську риторику, з'явилися повідомлення з фото, зробленим нібито в Кам'янці-Подільському, на якому при вході до веломайстерні написано, що прихожан УПЦ МП у ній не обслуговують. Поруч із ним пропагандисти додавали фото оголошення на телефонній будці в Мюнхені в часи Третього рейху, що забороняє євреям користуватися телефоном. Пропагандисти стверджують: це ще один доказ того, що українці стали неонацистами;⁴¹
  - кремлівські пропагандистські медіа та мережа ботів у твіттері поширювали інформацію про те, що Зеленський прийшов у светрі з нацистською символікою ОУН-УПА на нещодавню зустріч із Папою Римським Франциском у Ватикані.⁴²
7. Ворожі пропагандисти продовжували розвивати тему щодо посилення мобілізації в Україні та вигадували різноманітні фейки на цю тему. Загалом було виявлено 10 таких повідомлень і серед них:
- росіяни поширювали документ нібито від імені Міноборони, у якому наказують розстрілювати дезертирів на блокпостах. Такий «документ» розповсюджували в соціальних мережах, зокрема в телеграм-каналах, які транслюють прокремлівську риторику. У документі йшлося, що командир військової частини 3056 наказав особовому складу розстрілювати дезертирів на блокпостах.⁴³
8. Тема українських біженців також не втрачала свою актуальність у проросійських змі в травні 2023 року. 4 дезінформаційних повідомлення було зафіксовано:
- повідомлення про те, що влада Естонії змушує українських біженців іти в місцеву армію, погрожуючи депортацією, розповсюджували в мережі. Мовляв, якщо вони не стануть на захист держави, котра їх приймає, то їх повернуть назад в Україну;⁴⁴
  - тези щодо того, що українські біженці невдоволені життям у Європі і взагалі дивуються, що їм потрібно ще заробляти гроші, розповсюджували в соціальних мережах. Автори цих повідомлень додавали, що переселенці поступово знищують суверенітет європейських країн, бо не хочуть працювати.⁴⁵
9. Проросійські змі поширювали інформацію про те, що українська влада обмінює землі на військову допомогу. Під час моніторингу було виявлено 4 таких повідомлення, серед них:

⁴¹ <https://disinfo.detector.media/post/ukrainci-natsysty-bo-obmezhuut-dostup-do-posluh-prykhozhanam-upis-mp>

⁴² <https://disinfo.detector.media/post/na-zustrich-iz-papoiu-rymskym-zelenskyi-odiahnuv-svetr-iz-natsytskoiu-symvolikoju>

⁴³ <https://disinfo.detector.media/post/rosiiany-poshyryly-dokument-nibyto-vid-imeni-minoborony-u-iakomu-nakazuiut-rozstriliuvaty-dezertyriv-na-blokpostakh>

⁴⁴ <https://disinfo.detector.media/post/ukrainskykh-bizhentsiv-v-estonii-zmushuiut-ity-v-mistsevu-armiiu>

⁴⁵ <https://disinfo.detector.media/post/ukrainska-bizhenka-zhalietsia-na-zhyttia-v-yevropi-ta-oburena-neobkhdnistiu-zarobliaty-hroshi>

- проросійські змі писали, що громадян України, які за Зеленського, все менше, ґрунт і зерно вивозять з України все активніше – кількість українських споживачів української продукції скорочується в геометричній прогресії.⁴⁶

10. Також в соціальних мережах та телеграм-каналах продовжували розповсюджувати фейки про те, що в Україні воюють іноземні найманці. 4 таких повідомлень було зафіксовано:

- відео, в якому троє людей у масках із шевронами Грузинського легіону, що воює в Україні, звертаються до росіян та обіцяють станцювати на їхніх могилах, а також погрожують жителям Абхазії та Цхінвалі, зокрема жінкам і дітям, — зґвалтуванням, поширювали в російських пропагандистських медіа.⁴⁷

Серед інших тем, які російські пропагандисти продовжували обговорювати та поширювати декілька місяців поспіль, були:

11. Економіка Заходу «руйнується» внаслідок антиросійських санкцій. 4 повідомлення:

- пресекретар президента рф д.песков заявляв, що такі рішення, як конфіскація активів к.малофєєва, б'ють бумерангом по самих США і підривають довіру до них. Конфіскація активів к.малофєєва в США є прямим посяганням на святе для Америки право власності;⁴⁸
- американські медіа, що поширюють проросійську риторику, стверджували, що президент росії володимир путін нібито заборонив експорт нафти до США і це вже призвело до руйнування американської економіки.⁴⁹

12. Біолабораторії на території України. 3 повідомлення:

- в мережі поширювали повідомлення про те, що у російському білгороді почали з'являтися оголошення, де жителів просять не годувати місцевих птахів, зокрема голубів, оскільки вони можуть бути вирощені в «харківських біолабораторіях»;⁵⁰
- у міноборони рф заявляли, що на замовлення Пентагону в Україні вивчалися умови, за яких можлива некерована передача пташиного грипу... Міненерго США та Пентагон є головними замовниками та організаторами військово-біологічних досліджень в Україні.⁵¹

⁴⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5178>

⁴⁷ <https://disinfo.detector.media/post/hruzynskiy-lehion-shcho-voiuie-v-ukraini-zniav-video-z-pohrozamy-vbyvstva-ta-zgvaltuvannia>

⁴⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5304>

⁴⁹ <https://disinfo.detector.media/post/putin-zaborony-eksport-nafty-do-ssha-chym-obvalyv-amerykansku-ekonomiku>

⁵⁰ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5166>

⁵¹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5194>

13. Україна не зможе повернути Крим. 2 повідомлення:
- в мережі поширювали повідомлення про те, що у російській раді федерацій підтримують ініціативу скасувати указ 1954 року про передачу Криму Україні. На думку сенаторки рф о.ковітіді нормативно-правові акти, на підставі яких Крим опинився у складі України, не мають юридичної сили.⁵²
14. Розкрадання української владою грошей міжнародних партнерів. 2 повідомлення:
- росіяни зі сторінки у Facebook з назвою The newsr, яка маскується під "Новини та ЗМІ", поширювали допис, у якому українську владу звинуватили в крадіжці допомоги, наданої міжнародними партнерами для боротьби з РФ. Нібито країни надають мільярдну допомогу, а бійцям досі не вистачає ресурсів;⁵³
  - в мережі поширювали інформацію про те, що естонсько-українська неурядова організація «Слава Україні!», яка збирала гроші з довірливих естонців нібито для української армії, а насправді просто забирала всі пожертви собі в кишеню.⁵⁴
15. Європа викрадає українських дітей. 2 повідомлення.
- тезу про те, що європейці використовують українських дітей як робочу силу й не спішать повертати їх на рідні землі, поширювали в соціальних мережах;⁵⁵
  - ексрадник міністра оборони США Дуглас Макгрегор на власному YouTube-каналі заявляв, що в Україні «зникли» 50-60 тисяч українських дітей, які стали здобиччю педофілів у США та на Заході.⁵⁶
16. США вороже налаштовані щодо членства України в НАТО. 2 повідомлення.
- проросійські змі поширювали в мережі повідомлення про те, що США вороже налаштовані щодо членства України в НАТО і вважають за краще у двосторонньому порядку надати їй гарантії безпеки.⁵⁷
  - російські змі повідомляли, що НАТО не планує надсилати Україні запрошення на вступ до блоку найближчим часом. Як кажуть експерти, вона Україна там просто не потрібна і становить цінність лише як інструмент боротьби з росією.⁵⁸

⁵² <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5365>

⁵³ <https://imi.org.ua/news/rosiyany-poshyryuyut-fejky-pro-rozkradannya-ukrayinskoyu-vladoyu-groshei-mizhnarodnyh-partneriv-i52651>

⁵⁴ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5407>

⁵⁵ <https://disinfo.detector.media/post/yevropa-vykraidaie-ukrainskykh-ditei>

⁵⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5220>

⁵⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5145>

⁵⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/5365>

17. Відновлення графіків вимкнення електроенергії в Україні. 1 повідомлення.
  - Національна енергетична компанія “Укренерго” повідомляла, що в месенджері Telegram з’явилася фейкова інформація про нібито відновлення графіків вимкнення електроенергії в Україні.⁵⁹
18. В Україні збирають зразки ДНК бійців ЗСУ для створення біологічної зброї. 1 повідомлення.
  - повідомленнях, в яких йшлося про те, що в Україні збирають зразки ДНК бійців ЗСУ для створення біологічної зброї в американських лабораторіях поширили в соціальних мережах, зокрема в телеграм-каналах, які транслюють прокремлівську риторику. Автори повідомлень додавали, що в такий спосіб США намагаються знищити всіх слов’ян.⁶⁰
19. Погроза ядерного удару по Києву. 1 повідомлення.
  - після вибуху над Кремлем так звані «офіційні» акаунти у твіттері почали ширити дезінформацію про ядерний удар по Києву.⁶¹

ШАХРАЙСТВО В МЕРЕЖІ

В травні 2023 року шахраї продовжували використовувати тему війни, щоб ошукувати українців. Нацполіція ліквідувала масштабну шахрайську схему: її учасники привласнили гроші з рахунків понад 10 тисяч громадян. Для припинення розгалуженої злочинної мережі та проведення слідчих дій у 20-ти регіонах держави проведено спецоперацію, у якій брали участь понад 500 співробітників Національної поліції. У результаті викрили 56 зловмисників: вони розсилали фішингові посилання для отримання даних про банківські картки громадян. У такий спосіб фігуранти отримали доступ до рахунків, із яких привласнили близько 15 мільйонів гривень. Під час розслідування поліцейські встановили 11 спільнот: зловмисники об’єднувалися на закритих тематичних каналах і форумах. Адміністратори таких спільнот розміщували оголошення з приводу «підробітку»: охочі мали створювати і розсилати фішингові посилання, які дуже схожі на посилання офіційних ресурсів, для отримання даних банківських карток громадян. Фішинг маскували різними способами: від пропозицій оформлення грошових виплат до продажу різних товарів, здебільшого - побутової техніки. Також фігуранти здійснювали пошук потенційних потерпілих на торгових онлайн-майданчиках. Зловмисники

⁵⁹ <https://imi.org.ua/news/ukrenergo-poperedzhaye-shho-u-telegram-poshyryuyut-fejk-pro-vidklyuchennya-svitla-v-ukrayini-i52658>

⁶⁰ <https://disinfo.detector.media/post/v-ukraini-zbyraiut-zrazky-dnk-biitsiv-zsu-dlia-stvorennia-biologichnoi-zbroi>

⁶¹ <https://disinfo.detector.media/post/veryfikovani-akaunty-u-tvitteri-shyriat-dezinformatsiiu-pro-nemynuchy-iadernyi-udar-po-kyevu>

писали продавцям товарів, видаючи себе за покупців. Листування переводили у сторонні месенджери, туди надсилали фішингові посилання. На шахрайських сайтах пропонувалося ввести дані банківської картки нібито для зарахування грошей за проданий товар. Після цього інформація про банківські картки, які вводили потерпілі на шахрайських сайтах, автоматично ставали відомі фігурантам. Надалі вони «виводили» гроші громадян на підконтрольні рахунки.⁶²

Під час моніторингу загальнодоступних джерел у травні 2023 року були виявлені наступні повідомлення щодо способів та схем, за допомогою яких зловмисники ошукували українців:

1. росіяни використовували шахрайську схему, за допомогою якої вони можуть отримати доступ до персональних даних та банківських рахунків громадян України. З низки анонімних сторінок було запущено рекламну кампанію щодо виплат грошової допомоги під брендом порталу держпослуг «Дія»;⁶³
2. схема надання соціальної допомоги від благодійних фондів. Перейшовши за фейковим посиланням, житель Кременця втратив понад 33 тисячі гривень. Чоловік сподівався отримати соціальну допомогу від одного із фондів, а натомість потрапив у пастку аферистів. Невідома особа заволоділа його коштами, які були незаконно списані з його рахунку, після введення ним реквізитів банківської картки на невідомому сайті;⁶⁴
3. також активізувались шахраї, які пропонували допомогу нібито від міжнародних організацій. Аферисти створювали фішингові сайти, які за інтерфейсом нагадували сайти для оформлення соціальних виплат, зокрема «Підтримки, допомоги від ЄС, різних програм благодійних фондів»;⁶⁵
4. у соціальних мережах, зокрема в українському сегменті фейсбуку, поширювали інформацію про те, що уряд ЄС запроваджує проєкт видачі грошової допомоги людям пенсійного та передпенсійного віку. Мовляв, можна отримати до 200 євро за день, беручи участь у цій програмі;⁶⁶
5. правоохоронці задокументували протиправну діяльність сумчанина, який під приводом продажу різноманітної техніки, шахрайським способом заволодів грошима потерпілих на суму 220 тисяч гривень;⁶⁷
6. було притягнуто до відповідальності громадянина України, який шахрайським шляхом заволодівав коштами родичів зниклих безвісти військовослужбовців ЗСУ. Підозрюваний шукав у соцмережі публікації про пошук українських захисників, які тривалий час не виходять на

⁶²<https://cyberpolice.gov.ua/news/nacpolicziya-likvidovala-masshtabnu-shakhraysku-sxemu-yivi-uchasnyky-pryvlasnyly-groshti-z-raxunkiv-ponad-tysyach-gromadyan-8375/>

⁶³<https://internetua.com/rosiyani-stvorili-novu-shemu-dlya-dostupu-do-bankivskih-rahunkiv-ukrayinciv>

⁶⁴<https://internetua.com/jitel-kremencya-pereishov-v-interneti-za-posilannyam-i-vtrativ-33-tisyacsi-griven>

⁶⁵<https://zakordon.rayon.in.ua/news/595339-aktivizualisya-shakhray-yaki-proponuyut-ukrainsyam-dopomogu-vid-mizhnarodnikh-organizatsiy>

⁶⁶<https://disinfo.detector.media/post/shakhray-vid-imeni-uriadu-yes-proponuiut-hroshovu-dopomogu-dlia-liudei-pensiinoho-ta-peredpensiinoho-viku>

⁶⁷<https://internetua.com/pravoohoronci-vikrili-seriinogo-internet-shahraya-yakij-prodavay-neisnuuacsi-tovari->

зв'язок зі своїми рідними. Представляючись офіцером ЗСУ, волонтером або товаришем по службі, він повідомляв рідним та близьким зниклих військовослужбовців про те, що йому відомо їх місцезнаходження. Здебільшого, місцем перебування зниклих воїнів він називав м. Бахмут, повідомляючи також про серйозні поранення, отримані захисниками.⁶⁸

Окрім зазначеного, в єдиному реєстрі судових рішень було виявлено 17 судових рішень щодо притягнення до відповідальності за шахрайство в мережі, серед яких:

1. продаж неіснуючих товарів, в тому числі військової амуніції;⁶⁹
2. збір допомоги ЗСУ;⁷⁰
3. збір допомоги на лікування;⁷¹
4. допомога у працевлаштуванні.⁷²

БЛОКУВАННЯ ВЕБ-РЕСУРСІВ

Блокування веб-ресурсів за рішеннями державних органів.

З початку дії в Україні правового режиму воєнного стану блокування вебресурсів здійснюється у позасудовому порядку на підставі рекомендацій, які надає постачальникам електронних комунікаційних мереж та/або послуг основних інтернет-ресурсів Національний центр оперативно-технічного управління електронними комунікаційними мережами України (далі – НЦУ).

За період з 24 лютого 2022 року по 31 травня 2023 року НЦУ було видано 176 розпорядження, з них 5 в травні 2023 року згідно з якими постачальникам електронних комунікаційних мереж та/або послуг належало здійснити блокування різних видів інтернет ресурсів.⁷³

Станом на 31 травня 2023 року згідно розпоряджень НЦУ було заблоковано 11566 доменів (з них 249 доменів було заблоковано у травні 2023 року) та 643 автономних систем, які містять більше ніж 120 млн. IP адрес, зареєстрованих на території росії.

Крім вищезазначених блокувань, які діяли на підставі розпоряджень НЦУ, 2 березня 2023 року в Україні запрацював механізм блокування фішингових сайтів на рівні інтернет-провайдерів. Згідно з розпорядженням НЦУ №67/850

⁶⁸ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/vimanyuvav-grosi-v-rodin-zniklix-biiciv-zsu-coloviku-povidomleno-pro-pidozru>

⁶⁹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110663052>

⁷⁰ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110649002>

⁷¹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110590433>

⁷² <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110694163>

⁷³ <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2682&language=uk>

“Про впровадження системи фільтрації фішингових доменів”,⁷⁴ українські інтернет-провайдери мали встановити систему блокування, яка кожні 15 хвилин автоматично завантажуватиме з певного ресурсу перелік адрес, доступ до яких має бути заблокований. Метою запровадження такої системи блокування є протидія фішингу та захист користувачів інтернету від шахрайства, яке відбувається в банківській сфері, бо одним із найпоширеніших видів шахрайства є створення фішингових ресурсів, які створюються для викрадення персональних даних та доступу до банківських рахунків. Відповідальність за ведення переліку фішингових доменів покладається на CSIRT-NBU (Computer Security Incident Response Team of the National Bank of Ukraine) - команду реагування на кіберінциденти в банківській системі України, що входить до складу Центру кіберзахисту Національного банку України. Щодо кількості та переліку веб-ресурсів, які були заблоковані згідно даного розпорядження, було направлено запит до НЦУ, у відповідь на який було повідомлено, що у зв'язку з особливістю здійснення автоматизованого блокування на рівні рекурсивних DNS серверів, перелік фішингових доменів, які підлягають блокуванню, постійно змінюється. Однак, актуальний на 31 травня 2023 року перелік фільтрації фішингових доменів включає 6288 сайтів.

Варто зазначити, що оператори електронних комунікацій вважають, що система фільтрації фішингових сайтів несе загрози інформаційній безпеці України. З моменту оприлюднення Розпорядження Інтернет асоціація України пропонувала терміново змінити систему фільтрації. Згідно з експертизою Асоціації, централізована автоматична система має стратегічні технологічні вразливості, які ставлять під загрозу весь сегмент українського інтернету та створюють загрози національній безпеці. У військовий час такі вразливості дозволяють на суттєвий час заблокувати доступ до інтернету в зоні .ua. Транзитний сервер РНБО, на який передається інформація, є дублюванням функцій та знижує рівень захисту системи.

Інтернет асоціація України направила відповідним державним інституціям пропозиції постатейних змін до “Регламенту взаємодії сторін в процесі фільтрації фішингових доменів”, які дозволять:

- виключити заподіяння шкоди інформаційній безпеці України системою фільтрації фішингових доменів;
- унеможливити незаконний збір і використання персональних даних користувачів;
- знизити ризики позасудового блокування сайтів, які не є фішинговими.⁷⁵

Аналіз вищезазначеної інформації, яка стосується здійснення блокувань у звітний період, здебільшого, свідчить про потенційну загрозу цифровим

⁷⁴ <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2580&language=uk>

⁷⁵ <https://inau.ua/news/novyiny-inau/operatory-vvazhayut-shcho-systema-filtratsiyi-fishynhovyykh-saytiv-nese-zahrozu>

правам людини. Насамперед, це пов'язано з тим, що всупереч нормам національного законодавства, яке передбачає заборону поширення онлайн-медіа за рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення або за рішенням суду у відповідності із Законом України “Про медіа”⁷⁶ або судовий порядок блокування сайтів, на підставі інших законів, задані у звіті блокування здійснювались не у судовому порядку та не за рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

Навіть, враховуючи той факт, що державні органи на період дії воєнного стану мають повноваження регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, порядок такого регулювання та його межі, наразі, законодавством не визначено. По-друге, крім критерію “передбачено законом”, практика Європейського суду з прав людини вимагає, щоб обмеження переслідувало “легітимну мету” та було “необхідним у демократичному суспільстві”. На момент написання даного звіту немає можливості в повній мірі проаналізувати зазначені вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в контексті вищезазначених блокувань тому, що обмеження доступу до цих ресурсів унеможлиблює аналіз їх контенту. Крім того, часто повідомлення про факти обмежень, які були виявлені спеціалістами з моніторингу, містили лише загальну статистику без переліку чи посилань на самі ресурси, що було заблоковано.

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Введення воєнного стану в Україні у зв'язку з широкомасштабним вторгненням росії та необхідність захисту суверенітету і територіальної цілісності обумовили внесення змін до законодавства України в багатьох сферах, в тому числі й у інформаційній.

Зокрема, у травні 2023 року продовжував діяти правовий режим воєнного стану, який було введено Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”⁷⁷ та затверджено Законом України № 2102-IX “Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”. Протягом березня 2022 - травня 2023 року строк дії правового режиму воєнного стану продовжувався шість разів, в травні 2023 р. його було продовжено всьоме і нині він діє до 18 серпня 2023 р.⁷⁸

⁷⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2071>

⁷⁷ <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

⁷⁸ <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41864>

Зазначеним Указом передбачено можливість обмеження ряду фундаментальних прав людини, зокрема, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Також, продовжували дію нормативно-правові акти, більшість з яких було запроваджено в березні 2022 року і які мають безпосередній вплив на свободу вираження поглядів. Серед них:

1. Закон України “Про правовий режим воєнного стану”,⁷⁹ на підставі якого військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України:
  - роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг;
  - роботу поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та ЗМІ;
  - використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз’яснювальної роботи серед військ і населення.
2. Наказ Головнокомандувача ЗСУ від 3 березня 2022 р. № 73 “Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану” (далі – Наказ), яким окреслено перелік забороненої до поширення інформації.

27 лютого 2023 року було внесено зміни до Наказу. Головнокомандувач ЗСУ уточнив і доповнив перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Сил оборони та негативно вплинути на хід виконання завдань під час дії воєнного стану. Це заборони щодо поширення інформації про результати ракетних ударів, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів, рух або розташування підрозділів сил оборони, місце розміщення сил і засобів підрозділів протиповітряної оборони. Також є аспекти, яких слід дотримуватися при зйомці озброєння та військової техніки іноземного виробництва, що надавалася у рамках матеріально-технічної допомоги від країн-партнерів.

31 березня 2023 року набув чинності Закон України “Про медіа”,⁸⁰ яким передбачено обмеження щодо змісту інформації у медіа, пов’язані зі збройною агресією. Стаття 119 даного закону забороняє онлайн-медіа поширювати чотири типи протиправного контенту під час збройної агресії:

⁷⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

⁸⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2071>

1. інформацію, що висвітлює збройну агресію проти України як внутрішній конфлікт, громадянський конфлікт чи громадянську війну, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності;
2. недостовірні матеріали щодо збройної агресії та діянь держави-агресора, її посадових осіб, осіб та організацій, що контролюються державою-агресором, у разі, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності;
3. програми та матеріали (крім інформаційних та інформаційно-аналітичних програм), одним з учасників яких є особа, внесена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці;
4. музичні фонограми, відеограми, музичні кліпи, здійснені співаком (співачкою), який є або був у будь-який період після 1991 року громадянином держави-агресора, та/або вироблені фізичною особою та/або юридичною особою, яка була громадянином держави-агресора або зареєстрована в державі-агресорі.

Обмеження, передбачені статтею 119 Закону України “Про медіа”, що містить самостійні контентні заборони для медіа, застосовуватимуться до моменту скасування Верховною Радою статусу держави-агресора, а також протягом п’яти років після скасування цього статусу. Протягом цих п’яти років Верховна Рада матиме щорічно переглядати необхідність застосування обмежень, визначених розділом.

Окрім, обмежень щодо змісту інформації у медіа, пов’язані зі збройною агресією, стаття 36 Закону України “Про медіа” містить загальні обмеження щодо змісту інформації, яку заборонено поширювати на території України в медіа та на платформах спільного доступу:

1. заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу, розв’язування або ведення агресивної війни або воєнного конфлікту, порушення територіальної цілісності України, ліквідації незалежності України, інформацію, яка виправдовує чи пропагує такі дії;
2. висловлювання, що розпалюють ненависть, ворожнечу чи жорстокість до окремих осіб чи груп осіб за національною, расовою чи релігійною ознакою;
3. висловлювання, що підбурюють до дискримінації чи утисків щодо окремих осіб та груп осіб на основі етнічного та соціального походження, громадянства, раси, релігії та вірувань, віку, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, інвалідності або за іншою ознакою;
4. пропаганду або заклики до тероризму та терористичних актів, інформацію, що виправдовує чи схвалює такі дії;
5. фільми, розповсюдження та демонстрування яких заборонено відповідно

- до Закону України "Про кінематографію";⁸¹
6. порнографічні матеріали, а також матеріали, що заохочують сексуальну експлуатацію та насильство над дітьми, демонструють статеві відносини дітей, використовують образ дітей (візуальний запис образу дітей) у видовищних заходах сексуального чи еротичного характеру;
  7. пропаганду вживання наркотичних засобів, психотропних речовин;
  8. пропаганду жорстокого поводження з тваринами;
  9. інструкції або поради щодо виготовлення, придбання або використання вибухових, наркотичних чи психотропних речовин;
  10. інформацію, що заперечує або виправдовує злочинний характер комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років в Україні, злочинний характер націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму, створює позитивний образ осіб, які обіймали керівні посади у комуністичній партії (посаду секретаря районного комітету і вище), вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік (крім випадків, пов'язаних з розвитком української науки та культури), працівників радянських органів державної безпеки, виправдовує діяльність радянських органів державної безпеки, встановлення радянської влади на території України або в окремих адміністративно-територіальних одиницях, переслідування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті. Особливості розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію радянських органів державної безпеки, регулюються Законом України "Про кінематографію";⁸²
  11. інформацію, що містить символіку комуністичного або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму, крім випадків, передбачених Законом України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки";⁸³
  12. інформацію, що містить пропаганду російського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, а також символіку воєнного вторгнення російського тоталітарного режиму, крім випадків, передбачених Законом України "Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну";⁸⁴
  13. інформацію, що принижує або зневажає державну мову;
  14. інформацію, що заперечує або ставить під сумнів існування

---

⁸¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>

⁸² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>

⁸³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>

⁸⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20>

українського народу (нації) та/або української державності та/або української мови.

За порушення заборони поширювати зазначені види інформації онлайн-медіа може бути заблоковано за рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення або в судовому порядку.

Також, в березні 2022 року, Кримінальний кодекс України було доповнено новими статтями (ст.ст. 111⁻¹, 114⁻², 435⁻¹, 436⁻²), практика застосування яких має безпосередній вплив на свободу вираження поглядів.

I. Аналіз вироків, ухвалених у травні 2023 року за новими статтями ККУ 111⁻¹, 114⁻², 435⁻¹, 436⁻².

У травні 2023 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень було виявлено 76 вироків, щодо притягнення до кримінальної відповідальності за новими статтями ККУ, які стосуються поширення забороненої інформації.

Серед рішень, які були виявлені під час моніторингу, наступні вирoki:

1. За ч.1. ст.111⁻¹ КК України, яка передбачає відповідальність за заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України) - 13 вироків із покаранням у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на десять років;
2. За ч.2 ст.114⁻² КК України, яка передбачає відповідальність за поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану) було ухвалено 2 вирoki:
  - 1 вирок із покаранням у виді позбавлення волі на 5 років та звільненням від призначеного покарання з іспитивим строком на 1 рік;⁸⁵
  - 1 вирок із покаранням у виді позбавлення волі терміном на 5 років та 3 місяці, без звільнення від призначеного покарання.⁸⁶

⁸⁵ <https://revestr.court.gov.ua/Review/110715350>

⁸⁶ <https://revestr.court.gov.ua/Review/110656327>

3. За ч.3 ст.114⁻² КК України, яка передбачає відповідальність за дії, передбачені частиною першою або другою статті 114⁻², вчинені за попередньою змовою групою осіб або з корисливих мотивів, або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства було ухвалено 2 вироки із покаранням у виді позбавлення волі терміном від 6 до 8 років, без звільненням від призначеного покарання.^{87 88}
4. За ч.1 ст. 436⁻² КК України, яка передбачає відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань російської федерації, незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України) - судами було ухвалено 3 вироки із покаранням у виді позбавлення волі терміном від 2 до 3 років та звільненням від призначеного покарання з іспитовим строком на 1 рік.
5. За ч.2 ст. 436⁻² КК України, яка передбачає відповідальність за виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської

---

⁸⁷ <https://revestr.court.gov.ua/Review/111000104>

⁸⁸ <https://revestr.court.gov.ua/Review/111089320>

федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, - судами було винесено 32 вироки із покаранням у виді позбавлення волі терміном від 1 року до 5 років та звільненням від призначеного покарання з іспитовим строком від 1 до 3 років.

6. За ч.3 ст. 436⁻² КК України, яка передбачає відповідальність за дії, передбачені частиною першою або другою статті 436-2, вчинені службовою особою, або вчинені повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації, судами було ухвалено 24 вироки:

- 16 вироків із покаранням у виді позбавлення волі терміном від 1 року 3 місяців до 5 років та звільненням від призначеного покарання з іспитовим строком від 1 до 3 років;
- 2 вироки із покарання у виді штрафів у розмірі 40 0001 грн. та 47600 грн. із застосуванням ч. 1 ст. 69 ККУ;⁸⁹
- 6 вироків із покаранням у виді позбавлення волі терміном від 2 до 5 років без звільненням від призначеного покарання.

II. Аналіз вироків за статтями 109, 110, 111, 436⁻¹ ККУ, які передбачають застосування кримінальної відповідальності за поширення забороненої інформації в інтернеті.

Крім ухвалення вироків за новими статтями Кримінального кодексу України, протягом звітного періоду судами було ухвалено 18 вироків за статтями, які передбачають відповідальність за поширення забороненої інформації в інтернеті:

1. 6 вироків за ч. 1 ст. 110 ККУ, яка передбачає покарання за умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій та призначено покарання у вигляді:
  - 5 вироків із покаранням у вигляді позбавлення волі на строк від 2 до 4 років та звільнення від відбування покарання з іспитовим строком від 1 до 2 років;
  - 1 вирок із покаранням у вигляді штрафу в розмірі 68 000 грн., із застосуванням ч. 1 ст. 69 ККУ.

⁸⁹ ч. 1 ст. 69 ККУ - За наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених [пунктами](#) 1 та 2 частини першої статті 66 цього Кодексу, відсутності обставин, що обтяжують покарання, а також при визнанні обвинуваченим своєї вини, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) [Особливої частини](#) цього Кодексу.

2. 3 вироки за ч. 2 ст.110 ККУ, яка передбачає покарання за дії, передбачені ч. 1 ст. 110 ККУ, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі та призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 5 років та звільнення від відбування покарання з іспитовим строком від 1 до 3 років.
3. 1 вирок за ч.3 ст.110 ККУ, яка передбачає відповідальність за дії визначені частинами першою чи другою статті 110 ККУ, які призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків із покаранням у вигляді позбавлення волі на 15 років, без звільнення від відбування покарання.
4. 8 вироків за ч.2 ст.111 ККУ, яка передбачає відповідальність за державну зраду, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України в умовах воєнного стану із покаранням у вигляді позбавлення волі від 10 до 15 років з конфіскацією майна.

III. Аналіз вироків, які ухвалені за сукупністю статей ККУ, що передбачають застосування кримінальної відповідальності за поширення забороненої інформації в інтернеті.

Також протягом звітного періоду судами було ухвалено 8 вироків за сукупністю статей ККУ, які передбачають відповідальність за поширення забороненої інформації в інтернеті:

1. За сукупністю ч.2 ст.436⁻² та ч.1 ст.110 ККУ
  - за виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників

окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України;

- умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій

судами було ухвалено 3 вироків із покаранням у вигляді позбавлення волі строком від 4 до 5 років та звільнення від відбування покарання з іспитовим строком від 2 до 3 років.

2. За сукупністю ч. 2 ст.436⁻² та ч.2 ст.110 ККУ

- за виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України;
- за дії, передбачені ч. 1 ст. 110 ККУ, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі

судами було ухвалено 1 вирок із покаранням у вигляді позбавлення волі строком на 5 років та звільнення від відбування покарання з іспитовим строком на 2 роки.

3. За сукупністю ч.3 ст.436⁻² , ч.3 ст.109 ККУ, які передбачають відповідальність за:

- виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, вчинені службовою особою, або вчинені повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації;
- дії, передбачені частиною другою статті 109 ККУ, вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації

судами було ухвалено 1 вирок із покаранням у вигляді позбавлення волі строком на 5 років без звільнення від відбування покарання.

4. За сукупністю ч.2 ст. 110 та ч.2 ст.110 ККУ, які передбачають відповідальність:

- умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі;
- за дії, передбачені ч. 1 ст. 110 ККУ, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі

судами було ухвалено 1 вирок із покаранням у вигляді позбавлення волі

строком на 5 років та звільнення від відбування покарання з іспитовим строком на 3 роки.

5. За сукупністю ч.1 ст.436⁻¹ та ч.2 ст.109 КК України, які передбачають відповідальність:

- за виготовлення, поширення, а також публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції, публічне виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів на всій території України, крім випадків, передбачених частинами другою і третьою статті 4 Закону України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки", -
- за публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій

судами було ухвалено 2 вироки із покаранням у виді позбавлення волі терміном від 2 до 4 років та звільненням від призначеного покарання з іспитовим строком від 1 до 2 років.

IV. Проблематика, виявлена під час аналізу вироків, якими застосовується кримінальна відповідальність за поширення небезпечної інформації в інтернеті.

Загалом, у звітному періоді судами було ухвалено 102 вироки практика застосування яких має безпосередній вплив на свободу вираження поглядів в інтернеті. Це пов'язано з тим, що поширення інформації, яке стало підставою для застосування кримінальної відповідальності у всіх проаналізованих судових рішеннях, відбувалось в мережі Інтернет. В більшості випадків таке поширення відбувалось на платформах спільного доступу до інформації Фейсбук, Однокласники, Вконтакте, на платформах спільного доступу до відео ТікТок та Ютуб, месенджерах Телеграм, Вайбер, Вотсап, тощо.

Під час аналізу вироків було виявлено проблему в кваліфікації однотипних дій та, відповідно, застосування різних видів покарання до осіб, які здійснювали поширення інформації в той самий спосіб та схожого змісту.

Як вже неодноразово зазначалось в попередніх звітах, ч. 1 ст. 111⁻¹ та ст. 436-2 КК України є колізійними і щомісячний аналіз судової практика за цими статтями підтверджує цю проблему застосування різних видів покарань за однотипні діяння.

Зокрема, у справі №185/5853/23, яка розглядалась Павлоградським міськрайонним судом Дніпропетровської області громадянина України було визнано винним у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч.1

ст.111⁻¹ КК України та засуджено до позбавлення права обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування та займатися діяльністю пов'язаною з наданням публічних послуг строком на 10 років за неодноразове розповсюдження в соціальній мережі «Однокласники» інформації наступного змісту: *«РОССИЯ БРОСИЛА ВЫЗОВ АМЕРИКЕ! ИДЁТ ВОЙНА ЗА ПЕРЕДЕЛ МИРА, ПРОТИВ ФАШИЗМА, В КОТОРОЙ РОССИЯ ВОЮЕТ- ЗА БУДУЩЕЕ СВОИХ ПОКОЛЕНИЙ. БУДЬТЕ МУЖЕСТВЕННЫМИ! ПОДДЕРЖИТЕ СВОЮ РОДИНУ!»*,⁹⁰

В той час, як у справі № 303/2434/23, яка розглядалась Мукачівським міськрайонним судом Закарпатської області громадянку України було визнано винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 436⁻² КК України, та призначено їй покарання у виді 3 років позбавлення волі без конфіскації майна, а підставі ст.75 КК України було звільнено від відбування покарання з випробуванням, строком на 2 роки за неодноразове розповсюдження в соціальній мережі “Однокласники” матерів наступного змісту: *«Вам необходимо понять, осознать и принять тот факт, что ваш враг - не Россия, ваш враг - Америка и страны Европы, которые сейчас поставляют оружие бандеровским нацистам»*.

Як вбачається із аналізу даних вироків, обидва обвинувачені здійснювали поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, однак їх дії були кваліфіковані за різними статтями ККУ, та, відповідно, призначені різні види покарання.

Щодо пропорційності застосованого покарання варто зазначити, що ні в першому, ні в другому випадку обвинувачені не понесли реального покарання бо в першому випадку було застосовано покарання у виді позбавлення права обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування та займатися діяльністю, пов'язаною з наданням публічних послуг протягом 10 (десяти) років до безробітного, а в другому випадку обвинуваченого було звільнено від реального відбування покарання. Проблема відсутності реального покарання за поширення незаконної інформації пов'язана із відсутністю в більшості проаналізованих статей ККУ інших видів покарань, окрім позбавлення або обмеження волі, більш того ч.1 ст.111⁻¹ КК містить єдиний безальтернативний вид покарання.

Також, вбачається проблема щодо кваліфікації та призначення покарання за поширення інформації про рух та розташування підрозділів ЗС України. Так, у справі № 953/3558/22, яка розглядалась Київським районним судом м.Харкова громадянина України, який передавав представнику країни - агресора відомості щодо місцезнаходження військової техніки, особового складу ЗС України, було засуджено за ч.2 ст.111 КК України та призначено

⁹⁰ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110909189>

покарання у виді позбавлення волі строком на 15 років із конфіскацією всього належного йому на праві власності майна.

Інша громадянка України, яка в особистій переписці, також, повідомляла місця розташування підрозділів ЗС України, було визнано винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст.114² КК України та призначено їй покарання у виді позбавлення волі строком на 6 років (справа № 748/2757/22, яка розглядалась Чернігівським районним судом Чернігівської області).^{91 92}

Вирішення проблеми різної кваліфікації однотипних діянь можливе шляхом внесення змін до ККУ, про які експерти ППЛ зазначали в Аналітичному звіті “Кримінальна відповідальність за поширення інформації в інтернеті до та після 24 лютого 2022 року”.⁹³

Крім правозастосовчих проблем під час моніторингу було виявлено факти, які свідчать про потенційне порушення цифрових прав та полягають в наступному:

1. В 4 ухвалених вироків не визначено інформацію, поширення якої стало підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності, що не дає можливості оцінити зміст поширеної інформації та пропорційність застосування до особи заходів або санкцій.

Прикладом такого рішення може бути вирок Рівненського міського суду Рівненської області у справі №569/7590/23, в якому поширена інформація була описана наступним чином:

“в соціальній мережі «Однокласники», що починається словами «Все. Кабздец Україне. Начался дележ тушки» та закінчується словами «В ряде СМІ соообщалось о показателе в 100 тысяч» шляхом натискання власником профілю кнопки «Клас» як реакція на її розміщення спільнотою «ІНФОРМАЦІЯ_8» (ІНФОРМАЦІЯ_6), за електронним посиланням ІНФОРМАЦІЯ_6, яка містить заклики до вчинення дій з метою зміни меж території та державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України. Зазначені матеріали (публікації) були розміщені шляхом їх репосту на так званій «стіні активності» персонального профілю ОСОБА_3 в соціальній мережі «Однокласники» під іменем «ОСОБА_7», що має Інтернет адресу: ІНФОРМАЦІЯ_3” .

Варто зазначити, що приховування від громадськості обставин справи не дає можливості зрозуміти суть правопорушення, встановленого судом, а також мотиви суду при ухваленні рішення. Відтак, публікація подібних неповних текстів судових рішень із приховуванням значної частини інформації, важливої для громадського контролю, має ознаки порушення

⁹¹ <https://revestr.court.gov.ua/Review/111000104>

⁹² <https://revestr.court.gov.ua/Review/110810063>

⁹³ <https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99-%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2-A4-30-12-22.pdf>

принципу гласності та публічності судових процесів та, зокрема, публічності судових рішень, а також права громадян на інформацію про діяльність судової влади.

2. 31 вирок, в якому не міститься інших способів аналізу поширеної інформації судом, крім посилань на висновки експертів-лінгвістів. В таких рішеннях вбачається ризик того, що судова практика є, насправді, повним відтворенням позиції і практикою відповідних судових експертів. Прикладом такого рішення може бути вирок, ухвалений Сихівським районним судом м. Львова у справі № 464/3493/22.⁹⁴
3. 7 вироків, в яких поєднується, як відсутність інформації, поширення якої стало підставою для притягнення до кримінальної відповідальності так і відсутність власної оцінки судом її змісту з виключно посиланнями на висновки експертів-лінгвістів. Прикладом такого судового рішення є вирок ухвалений Ленінським районним судом м. Кіровограда у справі № 405/1819/23.⁹⁵

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Відповідно до пункту 3 Указу Президента України № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні” (затверджено Законом України “Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”, реєстраційний № 2102-ІХ від 24 лютого 2022 р.) у зв’язку із введенням в Україні воєнного стану, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, передбачено можливість обмеження прав та свобод, в тому числі, права вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

У звітному періоді продовжувалась негативна практика, яку було зафіксовано в лютому 2022 - квітні 2023 року щодо застосування Закону України “Про доступ до публічної інформації” і яка полягає у відмовах в наданні відповідей на запити, неоприлюднення інформації на офіційних вебсайтах органів державної влади та обмеженням чи повним припиненням доступу до інформації в публічних реєстрах.

I. Щодо надання інформації на запити.

У травні 2023 року було проаналізовано 276 запитів, які було направлено за допомогою веб ресурсу “Доступ до правди”.⁹⁶

Серед проаналізованих запитів щодо надання інформації було виявлено:

⁹⁴ <https://revestr.court.gov.ua/Review/109936835>

⁹⁵ <https://revestr.court.gov.ua/Review/110419505>

⁹⁶ <https://dostup.pravda.com.ua>

1. 213 запитів, на які розпорядники вчасно та в повній мірі надали свої відповіді, що становить 77% від загальної кількості (70,4% у квітні; 70,5% у березні, 65,7% у лютому, 72% у січні, 68% у грудні 2022 року; 65% у листопаді 2022 року; 62% у жовтні 2022 року та 59% у вересні 2022 року);
2. 20 запитів, на які розпорядники не надали відповідь, що становить 7,2% від загальної кількості (9,9% у квітні, 14,2% у березні, 11,9% у лютому, 9,7% у січні, 12% у грудні 2022 року; 14% у листопаді 2022 року; 16% у жовтні 2022 року, у вересні 2022 року - 20%);
3. 43 запити, на які було відмовлено в наданні публічної інформації, що становить 15,5% від загальної кількості (19,6% у квітні, 15,2% в березні, 14,2% у лютому, 17,2% у січні, 19% у грудні 2022 року; 20% у листопаді 2022 року; у жовтні 2022 року - 21%, у вересні 2022 року - 22%).

Як видно із проаналізованої інформації, загалом, прослідковується невелика позитивна тенденція щодо надання відповідей на запити. Зокрема, більшою стає кількість запитів, на які розпорядники відповідають вчасно та в повному обсязі.

В більшості випадків, відповіді розпорядників, в яких вони не надавали запитувану інформацію, були правомірними, однак, варто зазначити, що із 43 відмов у 14 є ознаки неправомірності, що становить 32% (у квітні 30%) від загальної кількості.

Зокрема, у травні 2023 року розпорядники найбільше відмовляли у наданні інформації посилаючись на те, що вона є з обмеженим доступом (7 таких відмов), однак, жодна не містить застосування “трискладового тесту”:

1. Адміністрація державної прикордонної служби України не надала інформацію щодо кількості отриманих скарг та звернень щодо неправомірно вилучених паспортів громадян України для виїзду за кордон на КПП Порубне Чернівецької області з посиланням на те, що ця інформація є службовою;⁹⁷
2. П'ять місцевих рад:
  - Звенигородська міська рада Черкаської області;⁹⁸
  - Жашківська міська рада Черкаської області;⁹⁹
  - Городищенська міська рада Черкаської області;¹⁰⁰
  - Водяницька сільська рада Звенигородського району Черкаської області;¹⁰¹
  - Баштєчківська сільська Уманського району Черкаської області¹⁰²

⁹⁷ https://dostup.pravda.com.ua/request/shchodo_koruptsiyi_na_kpp_porubn#incoming-376623

⁹⁸ https://dostup.pravda.com.ua/request/chinni_doghovori_oriendi_ziemiel_25

⁹⁹ https://dostup.pravda.com.ua/request/chinni_doghovori_oriendi_ziemiel_23

¹⁰⁰ https://dostup.pravda.com.ua/request/chinni_doghovori_oriendi_ziemiel_19

¹⁰¹ https://dostup.pravda.com.ua/request/chinni_doghovori_oriendi_ziemiel_16

¹⁰² https://dostup.pravda.com.ua/request/chinni_doghovori_oriendi_ziemiel_4

відмовили у наданні копій чинних договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, стороною яких є Звенигородська міська рада, з усіма додатками до них, з посиланням на те, що у договорах є персональні дані.

3. Державна аудиторська служба України відмовила у наданні копій документів (матеріалів) в електронній формі про державний фінансовий аудит здійснений ПРОТЯГОМ 2020-2023 РОКІВ використання МОЗ України коштів державного бюджету на вакцинацію населення від COVID-19 (акт перевірки, додатки до нього, тощо), з посиланням на те, що ця інформація є конфіденційною.¹⁰³

Також, розпорядники публічної інформації продовжували неправомірно посилатись на дію правового режиму воєнного стану та застосовувати механізм відстрочки до закінчення дії воєнного стану (три таких відмови):

1. Національне агентство з питань запобігання корупції не надало інформацію про розмір преміювання та надбавки за інтенсивність, розмір виплаченої заробітної плати кожного державного службовця із зазначенням посади працівників Національного агентства з питань запобігання корупції за квітень 2023;¹⁰⁴
2. Державна служба України з безпеки на транспорті відмовила у наданні інформації про розмір преміювання та надбавки за інтенсивність, розмір виплаченої заробітної плати кожного державного службовця із зазначенням посади працівників Державної служби України з безпеки на транспорті за квітень 2023;¹⁰⁵
3. Національна поліція України не надала інформацію про назви структурних підрозділів Кременчуцького районного управління поліції.¹⁰⁶

Наступною підставою для надання відмов у відповідь на запит було посилання розпорядника запитуваної інформації на те, що запитувана інформація не створена:

1. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів не надало копії наказу, яким збільшено кількість заступників Голови АРМА;¹⁰⁷
2. Ірпінська міська рада Бучанського району Київської області щодо майна, що перебуває у комунальній власності.¹⁰⁸

Також, розпорядники відмовляли із посиланням на те, що запит оформлено не у відповідності із Законом, в той час, як текст запиту повністю йому відповідав:

¹⁰³ https://dostup.pravda.com.ua/request/pro_dierzhavnij_finansovij_audit#incoming-376869

¹⁰⁴ https://dostup.pravda.com.ua/request/zarobitna_plata_114

¹⁰⁵ https://dostup.pravda.com.ua/request/zarobitna_plata_112

¹⁰⁶ https://dostup.pravda.com.ua/request/informatsiiniy_zapit_269

¹⁰⁷ https://dostup.pravda.com.ua/request/zapit_82024242#incoming-377037

¹⁰⁸ https://dostup.pravda.com.ua/request/svidotstvo_pro_pravo_komunalnoyi#incoming-376754

1. Дніпровська міська рада не надала копії протоколів комісії з питань архітектури, містобудування та земельних відносин Дніпровської міської ради, з посиланням на те, що запитувач не зазначив період, за який потрібно надати документи;¹⁰⁹
2. Будищенська¹¹⁰ та Бобрицька¹¹¹ сільські ради Черкаського району, Черкаської області, у своїх відмовах щодо надання копій чинних договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, послались на те, що із тексту запиту неможливо встановити особу запитувача;
3. Могилів-Подільська міська рада неправомірно віднесла запит на отримання публічної інформації до звернень та відмовила у наданні інформації про список консультантів міського голови.¹¹²

Окрім, зазначених підстав для відмов у наданні доступу до публічної інформації у відповідь на запит, Гельмязівська сільська рада Гельмязівської територіальної громади Черкаської області, зазначила, що вона не є розпорядником публічної інформації у розумінні Закону України “Про доступ до публічної інформації”, в той час, як сільські ради віднесено до таких.¹¹³

II. Щодо закриття публічного доступу до державних реєстрів.

У травня 2023 року продовжував бути обмеженим доступ до 17 публічних електронних реєстрів, серед яких:

1. Єдиний реєстр громадських формувань.
2. Реєстр громадських об'єднань.
3. Реєстр повідомлень суддів про втручання у здійснення правосуддя. На сайті міститься повідомлення про тимчасове обмеження роботи реєстру.
4. Державний реєстр друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності.
5. Реєстр декларацій родинних зв'язків та доброчесності.
6. Державний реєстр атестованих судових експертів.
7. Реєстр методик проведення судових експертиз.
8. Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство.
9. Єдиний реєстр арбітражних керуючих України.
10. Реєстр суднозаходів.
11. Реєстр морських портів.
12. Реєстр гідротехнічних споруд морських портів України.
13. Реєстр суб'єктів господарювання, що провадять свою господарську діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється НКРЕКП.

¹⁰⁹ https://dostup.pravda.com.ua/request/dmr_zapit_protokoli_26042023#incoming-376603

¹¹⁰ https://dostup.pravda.com.ua/request/chinni_doghovori_oriendi_ziemiel_8

¹¹¹ https://dostup.pravda.com.ua/request/chinni_doghovori_oriendi_ziemiel_7

¹¹² https://dostup.pravda.com.ua/request/radniki_16#incoming-376945

¹¹³ https://dostup.pravda.com.ua/request/chinni_doghovori_oriendi_ziemiel_18

- 14.Єдиний державний реєстр операторів поштового зв'язку.
- 15.Реєстр виданих ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України.
- 16.Реєстр платників акцизного податку з реалізації пального та спирту етилового.
- 17.Реєстр альтернативних видів палива.

Після запровадження в Україні правового режиму воєнного стану та набрання чинності Постановою Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 р. № 263 “Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану”¹¹⁴ відбулося закриття доступу до низки публічних реєстрів, а також до вебпорталів, які містять набори відкритих даних.

Зазначена Постанова надала можливість міністерствам, іншим центральним і місцевим органам виконавчої влади, державним і комунальним підприємствам, установам, організаціям, що належать до сфери їх управління, для забезпечення належного функціонування інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких вони є, та захисту інформації, що обробляється в них, а також захисту державних інформаційних ресурсів, під час дії правового режиму воєнного стану зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів.

Закриття деяких реєстрів порталу відкритих даних і публічних реєстрів не виглядає пропорційним і доцільним засобом для захисту національної безпеки. Відповідно до вимог ч.3 ст.6 Закону України “Про доступ до публічної інформації”, інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірно оприлюднив її раніше.

Діяльність по моніторингу дотримання цифрових прав в Україні здійснюється в межах двох проектів, що реалізуються громадською організацією «Платформа прав людини» за фінансової підтримки Ініціативи з верховенства права Американської асоціації юристів (American Bar Association Rule of Law Initiative) і Офісу Freedom House в Україні. Звіт за травень 2023 підготовлено в рамках проекту “Моніторинг ситуації з інтернет свободами в Україні”, що фінансується ABA ROLI.

---

¹¹⁴<https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-funkcionuvannya-informacijno-komunikacijnih-sistem-elektronnih-komunikacijnih-sistem-publichnih-elektronnih-revestriv-v-umovah-vovennogo-stanu-263>